

ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ ПРОЦЕСС

УДК 349.41

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЛАНДШАФТНОГО ВИКОРИСТАННЯ Й ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ У НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛАХ

Єлькін С. В.

*Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського,
м. Сімферополь*

У статті досліджено питання юридичної природи ландшафтного використання й охорони земель у наукових джерелах. Проведений аналіз відповідних наукових досліджень свідчить про те, що в земельному праві України є певні теоретичні розробки правових питань ландшафтного використання й охорони земель, водночас вони не містять певних сформованих наукових напрямів. Обґрунтовано необхідність переглянути наукові підходи до правового регулювання ландшафтного використання й охорони земель.

Ключові слова: земельна ділянка, ландшафт, ландшафтне використання й охорона земель.

Доцільність розгляду питання зумовлена практичними міркуваннями, пов'язаними з необхідністю формування бачення шляхів розвитку земельного законодавства та необхідністю вирішення проблем, які гостро постають перед Україною у зв'язку з прагненням інтегруватися до Європейського співтовариства, зокрема, у галузі ландшафтного підходу до регулювання земельних відносин.

Ефективність правового регулювання, забезпечення правопорядку й законності в земельних відносинах залежить від того, як у законодавстві сформульовано поняття, як розкриваються їхні юридичні ознаки. Чіткі визначення тих або інших правових понять і категорій дозволяють уникати колізій, суперечностей, прогалин у земельному законодавстві. А це безпосередньо впливає на ефективність правозастосування у сфері регулювання земельних правовідносин.

Актуальність розгляду питання зумовлюється тим, що в чинному земельному й екологічному законодавстві України немає нормативного визначення поняття «ландшафтне використання й охорона земель». Немає єдиного розуміння юридичної природи ландшафтного використання й охорони земель також у наукових джерелах. Пояснюється це тим, що в Україні лише започатковується формування нової юридичної моделі регулювання земельних відносин з урахуванням сучасних тенденцій і перспектив правового регулювання відносин щодо використання й охорони земель, а саме: застосування комплексного підходу до вибору правових форм, норм, методів, принципів регулювання земельних відносин з урахуванням сучасних процесів, адаптації земельного законодавства до правової системи Європейського Союзу (далі – ЄС) щодо використання й охорони землі.

У теорії земельного права було зроблено спроби розкрити юридичний зміст правового забезпечення ландшафтного підходу до організації використання земель. Зокрема, у науці радянського земельного права О.А. Забелишенський, досліджуючи ландшафтний підхід до регулювання землекористування й охорони земель на ландшафтному рівні, визначив характерні ознаки цього явища, а саме:

– земля є не ізольованим природним тілом, а одним з елементів природно-територіального комплексу, тісно пов'язаним з іншими його компонентами (кліматом, водними ресурсами, рослинним покривом тощо);

– природа – це не сукупність і не сума різних об'єктів, а система взаємопов'язаних елементів і явищ, спричинення збитку одному з яких може призвести не лише до кількісних, а й до серйозних, деколи незворотних якісних наслідків. Отже, у природокористуванні не можна обмежуватися комплексним використанням окремо взятого природного ресурсу;

– комплексне використання одного елемента природи не замінює комплексності міжелементної, так само як охорона окремих об'єктів не забезпечує збереження всієї природи в цілому. Тому як об'єкт людської діяльності необхідно розглядати цілісні географічні комплекси (ландшафти);

– ландшафтний підхід до правового регулювання землекористування, відносин щодо використання інших елементів природи погоджується з об'єктивними законами єдності природи й обліку зв'язків, процесів, компонентів, які створюють єдине ціле. Він відповідає єдності природи та суспільства, інтересам економічного розвитку, підтримці необхідної якості довкілля й екологічної рівноваги [1, с. 46–56; 2].

Тобто, як вважає О.А. Забелишенський, земля є економіко-екологічним об'єктом права [3, с. 47], із чим не можна не погодитись. Висловлені цим автором ідеї щодо ландшафтного використання землі було розвинуто в теорії земельного права радянського періоду в контексті природоресурсного права та правової охорони природи [4; 5; 6, с. 40].

Спроби розкрити окремі аспекти ландшафтного використання земель та інших природних ресурсів зроблено в теорії сучасного земельного права України, а саме:

– у сучасній науці негативно оцінюється «покомпонентний підхід» до природоохоронної політики, сутність якого полягає в жорсткій локалізації вихідної інформації складових природного середовища (вода, повітря, ґрунт, надра, тваринний і рослинний світ) [7, с. 52];

– недоліки компонентної спрямованості природоохоронної політики має компенсувати «ландшафтний підхід» [8, с. 58];

– у сучасній вітчизняній земельно-правовій та еколого-правовій науці такий підхід до регулювання земельних відносин визнають позитивним [9, с. 187; 10, с. 13–14; 11, с. 262–274].

Комплексний характер і єдність природи об'єктивно зумовлюють необхідність вивчення правових питань використання землі та інших природних ресурсів, правової охорони природи не ізольовано за окремими об'єктами природи, а комплексно з урахуванням наукових досягнень різних юридичних та інших наук. У зв'язку із цим О.С. Колбасов зазначає: «Пізнати об'єктивні екологічні вимоги та домогтися їх дотримання можливо лише за найтіснішої взаємодії природних, технічних наук, включаючи правознавство. Завдання ж правознавства – перекласти висновки природних і техніч-

них наук, які містять характеристику екологічних вимог, мовою категорій права, сприяючи тим самим трансформації екологічних вимог у правові норми» [12, с. 65].

На думку М.І. Краснова, біологічні, економічні та інші характеристики природних об'єктів і відповідні їм поняття не можуть бути автоматично прийняті юриспруденцією для використання в законодавстві, оскільки право формує поняття природних об'єктів, керуючись своїми критеріями, і поняття ці можуть збігатися, проте можуть і відрізнятися [13, с. 40]. Водночас О.С. Колбасов, погоджуючись у цілому з таким підходом до проведення правових досліджень у сфері використання й охорони природних ресурсів, зазначав, що ця система понять має певну специфіку порівняно з природничими, господарсько-технічними та буденними уявленнями й поняттями [14, с. 40].

Погоджуючись із наведеними думками вчених щодо комплексного підходу до наукових досліджень правових явищ у контексті характеристики ландшафтного підходу до організації використання земель у сучасних умовах, доцільно було б з'ясувати насамперед юридичну природу ландшафту як об'єкта правового регулювання. Адже в чинному земельному та іншому законодавстві України немає однозначного визначення цього поняття як юридичної категорії. У доктрині земельного права це поняття також залишається невизначеним, внаслідок чого в Україні відсутні загальнообов'язкові положення, норми, приписи, імперативи щодо дотримання власниками землі, землекористувачами, органами державної влади й місцевого самоврядування вимог збереження й відтворення ландшафтного середовища у використанні земель для задоволення приватних і суспільних потреб.

За таких умов, щоб розкрити юридичну сутність ландшафту як юридичної категорії для визначення правового режиму земель, необхідно звернутися до наукових праць з інших галузей знань із питань землі, природи, довкілля.

Як слушно зазначає М.Д. Гродзинський, дослідження ландшафту містить парадокс. Ландшафт повсюдний, він включає все навколо нас, має очевидне велике значення для кожного. Однак практично нічого не відомо про ландшафт. Різноманіття інтересів, які зачіпають ландшафт (економічні, естетичні, політичні, містобудівельні, правові), визначає багатоваріантність предмета. Отже, ландшафт хоч і є предметом загальновизнаної важливості, проте його інтегроване розуміння практично відсутнє [15, с. 177].

Зокрема, у географічній науці термін «ландшафт» трактується через такі ознаки:

– ландшафт – це природна система, основна категорія територіального розділення географічної оболонки, тобто конкретна територія, однорідна за своїм походженням, яка має загальну історію розвитку, єдиний геологічний фундамент, однотиповий рельєф, клімат, одноманітне поєднання гідротермічних умов ґрунтів, біоценозів і закономірний набір морфологічних частин – фацій та урочищ [16, с. 144];

– ландшафт, за визначенням Л.С. Берга, є «мовби певним організмом, де частини обумовлюють ціле, а ціле впливає на частини. Якщо ми проминемо одну яку-небудь частину ландшафту, то зміниться весь ландшафт» [17, с. 6];

– охорона природи, як вважають автори підручника «Охорона природи», є фактично «охороною ландшафтів, краще говорити – ландшафтною оболонки землі. Із цієї точки зору всі природоохоронні заходи тією чи іншою мірою слугують охороні ландшафтів» [18, с. 205];

– на думку Л.С. Берга, «географія є наукою про ландшафти» [19, с. 468], а кінцевою метою географічного дослідження є «вивчення та опис ландшафтів, як природних, так і культурних» [19, с. 471].

У географічній і містобудівній літературі зазвичай виділяють ландшафти природні та ландшафти антропогенні (культурні) [20, с. 126–139; 21, с. 93–94; 22, с. 5–13; 23, с. 103–108; 24; 25, с. 256; 26, с. 126–139; 27]. При цьому вважається, що ландшафти будуть змінюватися й надалі внаслідок економічного й культурного розвитку та інших чинників, однак ці зміни потрібно спрямувати так, щоб у підсумку досягти сучасного якісного (оптимального) ландшафту; ландшафти повинні бути результатом екологічно обґрунтованого проектування, а не безсистемного розвитку, забезпечувати просторову організацію антропогенно-трансформованих ландшафтів [28, с. 266–273].

Більшу частину антропогенних ландшафтів утворено людьми з метою задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб. Тому такі ландшафти в географічній, природоохоронній, землевпорядній літературі отримали назву культурних (поля, сади й парки, транспортна інфраструктура, міста тощо). Водночас окремі дослідники ландшафту, щоб підкреслити роль фактора штучного формування цих утворень, пропонують замість термінів «антропогенний ландшафт» і «культурний ландшафт» застосовувати термін «господарський ландшафт» [29, с. 16], «соціальний ландшафт» [30, с. 6], «історичний ландшафт» [31, с. 460], «урбанізований ландшафт» [32, с. 69], «міський селітебний ландшафт» [33].

У правовій доктрині земельного права О.В. Донець, досліджуючи правовий режим земель історико-культурного призначення, запропонувала до складу земель історико-культурного призначення додати «культурний ландшафт» та історичний ареал історично населеного місця, не розкриваючи при цьому ні поняття, ні змісту, ні юридичної природи запропонованих дефініцій [34].

Тому раціональне використання природних ресурсів та охорона навколишнього середовища можливі лише на базі функціонального аналізу всіх ландшафтів цієї території, а не одиничного ландшафту [35].

У теорії земельного й екологічного права питання застосування ландшафтного підходу до регулювання земельних відносин не досліджувалися. Спроби з'ясувати значення ландшафту в системі правового регулювання земельних відносин, розкрити його правову природу мали місце, зокрема, у роботах В.І. Андрейцева, І.А. Бриньке, Л.М. Гафіної, В.М. Єрмоленка, Т.В. Євдокімової, І.І. Каракаша, П.Ф. Кулинича, А.М. Мірошниченко, М.І. Максименка, В.Л. Мунтяна, В.В. Носіка, А.І. Ріпенка, В.І. Семчика [36, с. 147–154], Н.І. Титової, Н.І. Шульги та деяких інших учених.

Проте увага зосереджувалася здебільшого на окремих аспектах ландшафту (лікувально-оздоровчих, рекреаційних, сільськогосподарських, лісогосподарських, естетичних властивостях, правовій охороні ландшафтного різноманіття тощо) [37], а теоретичні передумови для визначення правової природи реалізації ландшафтного підходу до регулювання земельних відносин не досліджувалися.

Так, уперше в 1973 р. В.Л. Мунтян звернув увагу на проблеми формування й охорони ландшафту, зокрема законодавчого регулювання охорони ландшафтів на основі загальнодержавного планування, шляхом «перегляду всього діючого законодавства

в цій галузі та прийняття Закону про територіальне планування в Українській РСР» [4, с. 43] та запровадження ландшафтного кадастру, насамперед державних заповідників, приміських і зелених зон, округів санітарної охорони курортів, національних парків [4, с. 99].

У ретроспективному огляді в теорії екологічного права ще в 1983 р. було зроблено першу спробу розкрити юридичний зміст «ландшафту, який підлягає особливій охороні». І.А. Бриньке, досліджуючи сутність правового режиму «ландшафту, який підлягає особливій охороні», зупинялася на загальній характеристиці правового режиму, організаційно-правових форм ландшафтів, які потребують особливої охорони, на юридичному понятті «ландшафт, який підлягає особливій охороні», як «сукупності визначених законом територій (ділянок) суші або вод, що складаються зі взаємодіючих природних або природних та антропогенних компонентів, які відрізняються типовістю чи мальовничістю, охороняються державою в цілях науки, просвіти, культури й рекреації, у яких спеціальними правовими заходами, що виражаються в поширенні на ці ландшафти заповідного режиму, заборонено або обмежено всі чи деякі види інтенсивного господарського використання» [38, с. 211].

На декларативність законодавчого регулювання ландшафтного використання й охорони земель в Україні звертав увагу в монографії «Право власності на землю Українського народу» В.В. Носік: «Чинне земельне, природноресурсове та екологічне законодавство України залишається не узгодженим як із Конституцією України, так і з окремими законами, кодексами в частині застосування ландшафтного підходу до регулювання суспільних відносин у сфері використання природних об'єктів права власності українського народу» [39, с. 165].

П.Ф. Кулинич ще в 1993 р. обґрунтував постановку питання про доцільність виділення агроландшафтів (поряд із ґрунтами та їх родючістю) в окремий об'єкт правової охорони земель сільськогосподарського призначення [40, с. 3–59].

Заслугує на увагу дослідження П.Ф. Кулинича, який пропонує розглядати агроландшафт «не лише як земельний ресурс, а як територію земель сільськогосподарського призначення з наявною на ній сукупністю природних і штучно створених компонентів, які становлять єдине ціле, знаходяться між собою в оптимальному кількісному співвідношенні, що визначене законодавством, а також становлять нову екологічну й виробничу якість» [41, с. 142–146]. Тому автор пропонує прийняти спеціальний закон щодо охорони й використання агроландшафтів [42, с. 176].

Аналізуючи стан законодавства України про охорону агроландшафтів, В.І. Андрейцев звернув увагу на таку прогалину в земельному законодавстві, як відсутність спеціальних норм, які визначали б особливості правового режиму агроландшафтів, і запропонував усунути цей недолік шляхом прийняття закону про екологічну безпеку [43, с. 71].

За думкою В.І. Андрейцева, категорію «ландшафт» слід розглядати як окремий природний територіальний або природно-антропогенний комплекс із єдиною структурою рельєфу, клімату, наявними ґрунтами, водними й рослинними ресурсами, іншими компонентами, як особливий об'єкт законодавчого й нормативно-правового регулювання, що складає базу навколишнього природного середовища, як віртуальну сукупність природних і природно-соціальних умов і процесів, яку неможливо індиві-

дуалізувати як об'єкт правового регулювання, а також визначити режим правового забезпечення охорони й використання [44, с. 80].

Водночас В.І. Андрейцев, досліджуючи місце природного ландшафту у формуванні національної екологічної мережі України, вказав на доцільність подальшої кодифікації природоохоронного законодавства шляхом розробки Ландшафтного кодексу України, оскільки «зміст, повнота й рівень цього блоку правового регулювання не відповідає сучасному стану законодавчого опосередкування зазначених правовідносин у системі еколого-правового регулювання» [45, с. 179], та запропонував структуру цього кодексу [44, с. 86; 46].

Невідповідність Земельного кодексу України загальним засадам екологічного законодавства дала підставу В.І. Андрейцеву та М.О. Фролову констатувати, що «сучасне земельно-правове регулювання було штучно відірване від екологічного права» [47]. Названі вчені вважають, що земельно-правове регулювання майже повністю позбавлене екологічного контексту.

Досліджуючи правові аспекти формування ландшафтного права, В.І. Андрейцев запропонував природоохоронне право назвати «по суті ландшафтним» [44, с. 69], відзначивши такі типи ландшафтів як об'єктів правового регулювання, правові режими яких визначено законами України: ландшафти екологічної мережі, зокрема особливо охоронювані; антропогенні ландшафти; екологічно небезпечні ландшафти; природно-антропогенні ландшафти [44, с. 82]. Також він запропонував систему сучасного ландшафтного права [44, с. 84–85].

Висловлені пропозиції, безумовно, заслуговують на увагу, проте потребують водночас серйозної подальшої розробки, доведення, доповнення й обґрунтування в контексті юридичної характеристики ландшафтного підходу до регулювання земельних відносин.

Досліджуючи проблемні питання цільового призначення земель, В.М. Єрмоленко пропонує запроваджувати сучасні методи й підходи категоріального поділу через застосування принципу зонування з урахуванням ландшафтно-територіальної структури території, природних властивостей земель, екологічних пріоритетів, переважаючого поширення інших природних ресурсів та поширення поселенської мережі й відповідної соціальної інфраструктури [48, с. 27–29]. Важко не погодитися з думкою дослідника в частині перспективи ландшафтного підходу до планування територій, «зонінгового» підходу до поділу земель на категорії, суттєвої зміни земельного законодавства, зокрема в частині розробки й затвердження переліку класифікаційних ознак зонування, розробки модельних правових режимів власності й користування землею в межах кожної зони, а також щодо визначення кола можливих обмежень зазначених прав.

У контексті нашого дослідження доцільно навести думку А.І. Ріпенка, який у своїх працях відзначає таке:

– у юридичному розумінні дефініцію «міський ландшафт» слід розглядати як комплексну правову категорію, що позначає не лише всі природні, а й утворені людиною об'єкти та елементи (споруди, будівлі, елементи благоустрою тощо), які сприймаються цілісно й синтетично, є єдиним об'єктом планування в населених пунктах, правової охорони та раціонального використання, територіально розташовуються в межах

населених пунктів, маючи основою їх землі й земельні ділянки різних категорій і цільового призначення;

– плануючи й реалізуючи заходи з благоустрою, землі житлової та громадської забудови мають розглядатися саме як невід’ємна складова й основа таких ландшафтів;

– перспективи запровадження принципів і методів «просторового планування» та «ландшафтного планування» в Україні слід пов’язувати із системною зміною принципів законодавчого підходу до визначення об’єктів планування;

– ефективним інструментом формування «міського ландшафту» є «правове зонування» територій населених пунктів (зонінг) [49].

Вбачається, що викладені позиції представників доктрини земельного права є доречними для розуміння правового регулювання ландшафтного використання й охорони земель, проте, на наш погляд, не дають повного уявлення про ландшафтний підхід до регулювання земельних відносин, а лише вказують на напрями його подальшого дослідження як правової категорії. У законодавстві та в спеціальній літературі використовується зазначене поняття, проте належної нормативно-правової дефініції або критеріїв такого використання й охорони земель вони не містять.

Тому важливого значення набуває питання визначення юридичної природи ландшафту, нерозривно пов’язаної з юридичною природою землі, земельної ділянки, визначення найбільш істотних змістовних ознак землі, земельної ділянки як основи ландшафту [50].

Проведений аналіз відповідних наукових досліджень свідчить про те, що в земельному праві України є певні теоретичні розробки правових питань ландшафтного використання й охорони земель. Останнім часом починають досліджуватися правові засади окремих видів ландшафтів.

Водночас у теорії земельного права дослідження у сфері ландшафтного підходу до регулювання земельних відносин не містять певних сформованих наукових напрямів. Ця обставина обумовлюється насамперед тим, що широко вживана категорія «ландшафт» не має усталеного визначення в теорії права, галузеві дослідження цього явища також не дають переконливої відповіді на питання про його зміст і місце в механізмі правового регулювання земельних відносин, зокрема, дисертаційні дослідження мають своїм об’єктом або окремі компоненти ландшафту, або окремі види ландшафтів.

У теорії права ці питання також залишаються дискусійними, юридична природа наведених понять розкривається по-різному, що безпосередньо впливає на те, яким способом ці поняття знаходять вираження в нормах закону.

В Україні відсутнє комплексне дослідження правового регулювання ландшафтного використання й охорони земель. Так, у науковій літературі не досліджено поняття й ознаки, правові форми та механізми державного регулювання й контролю у сфері правового забезпечення ландшафтного використання й охорони земель, що негативно впливає на стан законодавчого забезпечення регулювання сучасних земельних відносин. З урахуванням ратифікації Україною Європейської ландшафтно-конвенції потребують перегляду правові підходи до регулювання земельних відносин на ландшафтній основі. Враховуючи необхідність гармонізації національного земельного законодавства до вимог законодавства *acquis communautaire*, необхідно переглянути наукові підходи до правового регулювання ландшафтного використання й охорони земель.

Список літератури:

1. Забелышенский А.А. Правовое обеспечение ландшафтного подхода к организации использования земель / А.А. Забелышенский // Развитие правового регулирования природоохранных и сельскохозяйственных отношений : межвуз. сб. науч. тр. / редкол. : А.Ф. Козлов, В.Ф. Горбовой (отв. ред.) и др. – Свердловск : Свердловский юрид. ин-т им. Р.А. Руденко, 1998. – С. 46–56.
2. Забелышенский А.А. Правовая охрана земель как составной части природного комплекса : [учеб. пособие] / А.А. Забелышенский. – Свердловск : Изд-во УРГУ, 1979. – 81 с.
3. Забелышенский А.А. О новых подходах к земельному праву и его преподаванию / А.А. Забелышенский // Вестник московского университета. Серия 11 «Право». – 1992. – № 5. – С. 47.
4. Мунтян В.Л. Правові проблеми раціонального природокористування / В.Л. Мунтян. – К. : Вид-во Київського ун-ту, 1973. – 182 с.
5. Мунтян В.Л. Правова охорона природи УРСР / В.Л. Мунтян. – К. : Вища школа, 1973. – 204 с.
6. Колбасов О.С. Правовые исследования по охране окружающей среды в СССР / О.С. Колбасов // Итоги науки и техники. Серия «Охрана природы и воспроизводство природных ресурсов». – М. : ВИНТИ, 1978. – Т. 5. – С. 40.
7. Ріпенко А.І. Правове регулювання використання земель житлової та громадської забудови для благоустрою : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / А.І. Ріпенко. – К., 2010. – 230 с.
8. Панченко И.В. Комплексная оценка территорий при размещении строительства / И.В. Панченко, В.К. Смоляга. – К. : Будівельник, 1991. – 144 с.
9. Каракаш И.И. Экологические требования законодательства к осуществлению градостроительства / И.И. Каракаш // Правовое регулирование аграрно-земельных и природоресурсово-экологических отношений : сб. избр. ст., докл. и рецензий. – О. : Фенікс, 2007. – 430 с.
10. Шульга М.В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях / М.В. Шульга. – Х. : Консум, 1998. – 224 с.
11. Єлькін С.В. Застосування ландшафтного підходу до регулювання земельних відносин в умовах адаптації правової системи України до законодавства *acquis communautaire* / С.В. Єлькін // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2008. – Т. 21(60). – № 2. – С. 262–274.
12. Колбасов О.С. Правовые проблемы охраны окружающей среды / О.С. Колбасов // Вестник АН СССР. – 1977. – № 4. – С. 63–71.
13. Краснов Н.И. Новое советское лесное законодательство / Н.И. Краснов // Советское государство и право. – 1978. – № 7. – С. 37–46.
14. Колбасов О.С. Правовые исследования по охране окружающей среды в СССР / О.С. Колбасов // Итоги науки и техники. Серия «Охрана природы и воспроизводство природных ресурсов». – М. : ВИНТИ, 1978. – Т. 5 : Правовые исследования по охране окружающей среды в СССР. – С. 196–206.
15. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце та простір : [монографія] : у 2 т. / М.Д. Гродзинський. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2005–. – Т. 1. – 2005. – 431 с.
16. Большая советская энциклопедия : в 30 т. / гл. ред. А.М. Прохоров. – Изд. 3-е. – М. : Советская энциклопедия, 1969–1978. – Т. 14. – 1972. – 508 с.
17. Берг Л.С. Географические законы Советского Союза / Л.С. Берг. – 3-е изд. – М., 1974. – Т. 1. – 510 с.
18. Охрана природы : [учебник для студ. биолог. спец. пед. ин-тов] / В.М. Галушин, Н.А. Гладков, А.В. Михеев и др. – М. : Просвещение, 1981. – 256 с.
19. Берг Л.С. Предмет и задачи географии / Л.С. Берг // Известник РГО. – 1915. – № 51. – Вып. 9. – С. 463–475.
20. Гвоздецкий Н.А. Основные проблемы физической географии : [учеб. пособие] / Н.А. Гвоздецкий. – М. : Высшая школа, 1979. – 222 с.
21. Реймерс Н.Ф. Азбука природы (микроэнциклопедия биосферы) / Н.Ф. Реймерс. – М. : Знание, 1980. – 208 с.
22. Арманд Л.Д. Наука о ландшафте / Л.Д. Арманд. – М. : Мысль, 1975. – 288 с.
23. Охрана ландшафтов: толковый словарь. – М. : Прогресс, 1982. – 271 с.
24. Проблеми ландшафтного різноманіття України : зб. наук. праць. – К., 2000. – 400 с.
25. Шищенко П.Г. Ландшафт географічний / П.Г. Шищенко // Географічна енциклопедія України : в 3 т. / за ред. О.М. Маринич та ін. – К. : УРЕ, 1990–. – Т. 2. : 3–О. – 1990. – 480 с.

Правові питання ландшафтного використання й охорони земель...

26. Гвоздецкий Н.А. Основные проблемы физической географии : [учеб. пособие] / Н.А. Гвоздецкий. – М. : Высшая школа, 1979. – 222 с.
27. Исаченко А.Г. Ландшафтоведение и физико-географическое районирование : [учебник для геогр. спец. ун-тов] / А.Г. Исаченко. – М. : Высшая школа, 1991. – 366 с.
28. Приходько М. Регіональна екологічна мережа як чинники оптимізації ландшафтів Івано-Франківської області / М. Приходько // Вісник Львівського університету імені Івана Франка. Серія «Географічна». – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – Вип. 30. – С. 266–273.
29. Мухина Л.И. География, техника, проектирование / Л.И. Мухина, В.С. Преображенский, А.Ю. Ретеюм. – М. : Знание, 1976. – 46 с.
30. Лукашев В.К. Научные основы охраны окружающей среды : [монография] / В.К. Лукашев, А.И. Лукашев. – Минск : Вышэйшая школа, 1980. – 255 с.
31. Основы природопользования / М.М. Севернев, Л.М. Сушеня и др. – Минск : Наука и техника, 1980. – 575 с.
32. Справочник по охране природы. – М., 1980. – 376 с.
33. Яцентюк Ю.В. Характеристика типів міських селитебних ландшафтів України / Ю.В. Яцентюк // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Т. 14(53). – № 1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ccssu.crimea.ua/internet/education/notes/edition14/tom1geography/article33.htm>.
34. Донець О.В. Правовий режим земель історико-культурного призначення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / О.В. Донець. – Х., 2010. – 20 с.
35. Охрана ландшафтов: толковый словарь. – М. : Прогресс, 1982. – 271 с.
36. Семчик В.І. Правові засади інноваційного розвитку в сільському господарстві України : [монографія] / В.І. Семчик. – К. : Юридична думка, 2010. – 456 с.
37. Орлов А.М. Правові проблеми природокористування й охорони навколишнього середовища оздоровчих та рекреаційних місцевостей (на матеріалах Автономної Республіки Крим) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / А.М. Орлов. – К., 2005. – 19 с. ; Шершун С.М. Еколого-правове регулювання лісокористування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / С.М. Шершун. – К., 2005. – 20 с. ; Єлькін С.В. Деякі аспекти ландшафтного використання і охорони земель лісогосподарського призначення / С.В. Єлькін // Сучасні проблеми аграрного і природоресурсного права : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30–31 жовтня 2009 р.) / за ред. В.М. Єрмоленка. – К. : ІРІДУМ, 2009. – С. 240–243 ; Евдокимова Т.В. Правовая охрана эстетических свойств ландшафтов : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Т.В. Евдокимова. – М., 2011. – 26 с. ; Гафина Л.М. Правовая охрана ландшафтного разнообразия в Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Природоресурсное право; аграрное право; экологическое право» / Л.М. Гафина. – Ульяновск, 2008. – 31 с. ; Кулинич П.Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні : [монографія] / П.Ф. Кулинич. – К. : Логос, 2011. – 688 с.
38. Бриньке И.А. Правовая охрана ландшафта в Латвийской ССР : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / И.А. Бриньке. – Рига, 1983. – 211 с.
39. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу : [монографія] / В.В. Носік. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
40. Кулинич П.Ф. Правовые проблемы использования и охраны земель сельскохозяйственного назначения / П.Ф. Кулинич // Правовое регулирование развития АПК Украины / под ред. Ц.В. Бычковой. – К. : Наукова думка, 1993. – С. 3–59.
41. Кулинич П.Ф. Агрландшафт як об'єкт правової охорони / П.Ф. Кулинич // Проблеми законності : республ. міжвідомчий наук. зб. / відп. ред. : В.Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – Вип. 95. – С. 142–146.
42. Кулинич П.Ф. Сільськогосподарські угіддя як об'єкт земельних правовідносин / П.Ф. Кулинич // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 4. – С. 174–180.
43. Андрейцев В.І. Правові засади земельної реформи і приватизації землі в Україні : [навч.-практ. посібник] / В.І. Андрейцев. – К. : Істина, 1999. – 320 с.
44. Андрейцев В.І. Актуальні проблеми екологічного права: новітні доктрини: ретроспективний аналіз та погляд у майбутнє / В.І. Андрейцев // Актуальні проблеми екологічного законодавства : матер. доповідей круглого столу. – Д. : Національний гірничий університет, 2010. – С. 78–102.

45. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. – Х. : Право, 2008– . – Т. 4 : Методологічні засади розвитку екологічного, земельного, аграрного та господарського права. – 2008. – 480 с.

46. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : [монографія] / В.І. Андрейцев. – Д. : Національний гірничий університет, 2011. – 373 с.

47. Фролов М.О. Кодифікація екологічного законодавства: ілюзії, колізії, перспективи / М.О. Фролов, В.І. Андрейцев // Екологічний кодекс України: міф і реальність : матер. міжнар. круглого столу (м. Київ, 12–13 травня 2005 р.) / відп. ред. : В.І. Андрейцев. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2006. – С. 110–115.

48. Єрмоленко В.М. Проблемні питання цільового призначення земель / В.М. Єрмоленко // Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної безпеки, використання та охорони природних ресурсів : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (9–10 жовтня 2009 р.) / за заг. ред. А.П. Гетьмана та М.В. Шульги. – Х. : Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, 2009. – С. 27–29.

49. Ріпенко А.І. Правове регулювання використання земель житлової та громадської забудови для благоустрою : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / А.І. Ріпенко. – К., 2010. – 20 с.

50. Єлькін С.В. Правове регулювання ландшафтного використання та охорони земель в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / С.В. Єлькін ; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2012. – 20 с.

Єлькін С. В. Правовые вопросы использования и охраны земель в научных источниках / С. В. Єлькін // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2014. – Т. 27 (66). – № 3. – С. 78-87.

В статье исследованы вопросы юридической природы ландшафтного использования и охраны земель в научных источниках. Проведенный анализ свидетельствует о том, что в земельном праве Украины есть определенные теоретические разработки правовых вопросов ландшафтного использования и охраны земель, одновременно они не содержат определенных сложившихся научных направлений. Обоснована необходимость пересмотра научных подходов к правовому регулированию ландшафтного использования и охраны земель.

Ключевые слова: земельный участок, ландшафт, ландшафтное использование и охрана земель.

LEGAL ISSUES OF LAND USE AND PROTECTION OF SCIENTIFIC SOURCES

Elkin S. V.

*Taurida National University named after V. I. Vernadskyi,
Simferopol*

The article explores questions of the legal nature of landscape use and protection of land in the scientific sources. The analysis shows that in Ukraine the land law has some theoretical developments legal landscape for land use and protection. Recently begin legal principles examined certain types of landscapes.

In theory, land law studies in landscape approach to the regulation of land relations do not contain certain existing scientific disciplines. Which is due primarily to the fact that widely used category of "landscape" has no established definition in legal theory, industry research of this phenomenon do not give a convincing answer to the question of its meaning and place in the mechanism of regulation of land relations, including dissertation research have as their object or individual components of the landscape, or certain types of landscapes.

In legal theory, these questions also remain controversial and legal nature of the above concepts is revealed in different ways, which directly affects how, in which way these concepts are reflected in the Law.

It is proved that in Ukraine there is no comprehensive study of the legal regulation of landscape land use and protection. Thus, in the scientific literature examines the concept and characteristics, legal forms and mechanisms of regulation and control in providing legal landscape land use and protection, adversely affect state legislative support for modern regulation of land relations. Subject to ratification by Ukraine of the European Landscape Convention be revised legal approaches to the regulation of land relations on the basis of the landscape. Given the need for harmonization of national legislation with the requirements of land legislation *acquis communautaire* must be reconsidered scientific approaches to the regulation of landscape land use and protection.

Key words: land, landscape, landscape use and protection of land.